כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת וישלח ■ י"ג כסלו תשפ"ו ■ 03.12.2025 ■ גליון מס' 868

בעקבי רלב"ג

/ הרב פרופ' נריה גוטל

יש מהפרשנים שאינם מסתפקים בביאור מילות המקרא, בשימת לב להקשר, בנתינת הדעת על הלכות ועל ערכים וכו', אלא מבקשים לבחון את הריאליה. גם ביניהם, יש שמסתפקים בניסיונות זיהוי של אתרים ושל חפצים, או בהשוואת ההיסטוריה התנ"כית לנטען בהיסטוריה הכללית, ועוד מעין אלה. ויש מהפרשנים - כרלב"ג - ששואלים את עצמם עוד שאלה: הייתכן? האם התיאור הריאלי מתקבל על הדעת?

כך בפרשתנו, ביחס למעשה שמעון ולוי באנשי שכם: "ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים, ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ויבאו על העיר בטח ויהרגו כל זכר" (בראשית לד, כה). ובכן, נשאל את עצמנו: האם הגיוני הדבר ששערי העיר יופקרו לכל דכפין, כך שכל מאן דבעי יפלוש לעיר ויעשה בה שמות כנראה בעיניו? ועוד - האומנם סביר הדבר ששני אנשים-לוחמים, נושאי נשק, ייכנסו לעיר, ואף אחד לא יעמוד מולם? ועולה על כולנה - היעלה על הדעת ש"פורעים" אלה יצליחו לא רק להיכנס לעיר ולעשות באנשיה כרצונם, אלא גם יצליחו לצאת מהעיר בלא פגע ובלא רודף אחריהם? תיאור זה, בכללו, ריאלי?!

רלב"ג (בביאור הפרשה) פותר את התמיהות, תוך שהוא מקדים לכך התמודדות עם שאלה נוספת: מי היה זה שמל - כהלכה - את אנשי שכם? הרי "אומנות" זו מן הסתם לא הייתה רווחת, ואם כן מי הוא זה שמל אותם? ובכן, ההיגיון אומר שהמוהלים נימנו על אלה שזה כבר מצויים בהליך זה, ונמצאים במקום - היינו בני יעקב. ואם כך הדבר, הרי שכל השאלות הריאליות עשויות להתיישב כהלכה:

> "וייטבו דבריהם בעיני חמור ובעיני שכם בן חמור, והשתדלו עם אנשי עירם שימולו כל זכר. ושמעו להם, וימולו כל זכר וכל יוצאי שער עירם - ויתכן שמלו אותם בני יעקב. ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים, לקחו שמעון ולוי איש חרבו, ויבואו על העיר בטח, ויהרגו כל זכר. ויתכן שהם אמרו שכבר באו לבקר האנשים הנימולים ולהשתדל ברפואת מַכָּתָם, וסיבבו שלא יישאר בחדר ההוא אחד מהטף והנשים, בְּדרך שלא ייודע הדבר, והיו הורגים אותם בחרב אשר לקחו, והיו סוגרים הדלת אחריהם, וציוו הטף והנשים שלא יכנסו שם כדי שינוחו ממחץ מכת המילה, עד שכבר הרגו כל זכר בעיר קודם שהרגישו בזה הפועל".

עד היום רווח נוהג, שהמוהל מגיע לבקר את הנימול יום-יומיים-שלושה אחר ברית המילה, כדי לוודא שהכל תקין ובסדר. אין כל סיבה לפקפק בהנחה שכך רווח גם בזמנם - בוודאי כאשר מדובר בנימולים מבוגרים. ואם כך הדבר, אזי מובן היטב מדוע פתחו השומרים לרווחה את שערי העיר, כדי להכניס את המוהלים! ומעתה, גם אין סיבה לשלול מהם את ההגעה עם "הכלים המקצועיים" - סכין המילה, שעשויה להיות - כפי שהתברר - דו-שימושית ורב-תכליתית: חרב פיפיות. ולבסוף, כדי לשמר את החלמת הנימול ולמנוע ממנו כל הפרעה, הגיוני שיבקשו מבני הבית לתת לו מנוחה, ולא להיכנס לחדרו ולהפריע לו.

הנה כי כן עולה שניתוח הריאליה הסבירה של המעשה, נותן פשר הגיוני ומתקבל על הדעת לתיאור המקראי. ■

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

לדאות ולהדאות
מפעם לפעם אנו שומעים על צעיר או צעירה שגדלו אפילו בבית שההורים...
המשך בעמ' 2

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו
דיני חנוכה ובין אדם לחבדו שאלות ותשובות
המשך בעמ' 2

ואלה תולדות עשו
אובדן הייחוס של עשיו
לאחר מפגש האחים שבין יעקב לעשו, ולאחר שנפרדו כל איש לדרכו...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
"מנחה לעשו"
יעקב שלח לעשו מתנות כדי לסמא את עיניו, שהשוחד מסנוור. כוח...
המשך בעמ' 5

שביבים

- "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום". רש"י: "מלאכים ממש"
- "עם לבן גרתי"
- "עם לבן גרתי... ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה"
- "ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך"
- "ויחץ את העם... והיה המחנה הנשאר לפליטה"
- קטנתי מכל החסדים ומכל האמת"
- "ויאמר שלחני כי עלה השחר"
- "ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צלע על ירכו"

המשך בעמ' 6

לראות ולהראות

/ הרב יעקב הלוי פילבר

מפעם לפעם אנו שומעים על צעיר או צעירה שגדלו אפילו בבית שההורים הם מחנכי הדור, המשמשים דוגמא ומופת, והתחנכו במיטב מוסדות החינוך, ולבסוף הם פורקים עול או סוטים מדרך ההורים. והמקרה מעורר תהייה ותמיהה: איך באה עלינו הרעה הזאת? איך צעירים שהבית, מוסדות החינוך, חברת הילדים וכל שאר המרכיבים החינוכיים שלהם עמדו על הגובה, ואעפ"כ התוצאה הסופית היא כשל חינוכי? והנה התורה באה ומלמדת אותנו שאין פוליסת ביטוח לחינוכו של האדם, מי לנו גדול מאבינו אברהם, שהיה המחנך של העולם כולו, שהכתוב מעיד עליו: "כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמרו דרך ה' לעשות משפט וצדקה" **(בראשית יח יט)**, ולא רק את ביתו חינך אברהם אלא כל מקום שהיה בא היה קורא בשם ה', וכעדותו של הרמב"ם: ". . . וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו, עד שיחזירהו לדרך האמת, עד שנקבצו אליו **אלפים ורבבות** והם אנשי בית אברהם, ושתל בליבם העיקר הגדול הזה, וחיבר בו ספרים והודיע ליצחק". **(הל' ע"ז פ"א)** - ולמרות ההצלחה החינוכית הזו לא הצליח אברהם בחינוך בני ביתו, לא בישמעאל בנו ולא בלוט בן אחיו שגדל בביתו.

איך צריך לראות את מעשה **דינה**, שהיה בו תקלה אשר גרמה ליעקב עוגמת נפש, האם לראות בו גם כישלון של בית יעקב או רק פשיעה של שכם בן חמור? לכאורה יעקב שמר על דינה מכל משמר, כמו שמסופר במדרש **(ב"ר עו)**: "ויקח את . . . אחד עשר ילדיו" - ודינה היכן היא? נתנה בתיבה ונעל בפניה, אמר: הרשע הזה [עשו] עינו רמה היא, שלא יתלה עיניו ויראה אותה ויקח אותה ממני". כמו כן מובא **בפרקי דר"א** (פ' לח): "שהייתה בתו של יעקב יושבת אהלים ולא היתה יוצאת החוצה". ואם כל כך שמר יעקב על בתו דינה איך קרה שהיא נלכדה ברשתו של שכם בן חמור? בפשטות אפשר לומר שכל כובד האשמה מוטל על כתפו של שכם, שהיה רשע שאינו שולט ביצרו, ודינה היתה קורבן חף מפשע של תאוותיו. אבל בפרקי דר"א **(שם)** מובא: "כשבא יעקב לביתו בארץ אחוזתו שבארץ כנען, נשכו נחש, ואיזה נחש? שכם בן חמור. שהיתה בתו של יעקב יושבת אהלים ולא היתה יוצאת החוצה, מה עשה שכם בן חמור? הביא נערות משחקות חוצה לה, מתופפות בתופים, יצאה דינה לראות בבנות המשחקות ושללה". יש כאן מעידה בשני שלבים, **השלב הראשון** יציאתו של הצעיר לצפות בפסטיבל ההוללות של הנכרים, כמו שקורה לצעיר הדתי בימינו, שהוא אינו הופך את עורו ממאמין לפורק עול בפעם אחת, אלא תחילה ההורים ברוחב לבם מאפשרים לו ללכת לפסטיבלים (ערד, צמח וכדומה) לראות במשחקים, ומה יעשה הבן ולא יחטא?! **ואח"כ** כשאין כבר להורים שליטה על הבן מופיע "שכם" ושולל אותו.

סיבה נוספת היא הדוגמא האישית של הבית המשפיעה על התנהגות הילדים: על הכתוב **(יחזקאל טז מד)**: "הנה כל המושל עליך ימשול לאמור: כאמה כבתה" דרשו במדרש **(מדרש הגדול)**: "באמנו לאה הכתוב מדבר, תלה סרחון הבת באמה. וכי אמנו לאה זונה היתה חס ושלום?! אלא מקיש יציאה ליציאה, לפי שכתוב: 'ותצא לאה לקראתו' בדבר הקל, לפיכך תלה בדינה יציאה. 'ותצא דינה בת יעקב' אין כתיב כאן אלא 'ותצא דינה בת לאה', הווי כאמה כבתה". והלקח מכך הוא שמשעה שאדם הופך להיות בעל משפחה והורה לילדים, עליו להקפיד על עצמו גם בדברים הקלים, מפני שעיני ילדיו צופות אליו ולומדות ממעשיו, כפי שראינו אצל דינה, שיציאתה הקלה של לאה השפיעה על יציאתה החמורה של דינה. ומה היתה יציאתה של דינה? אמרו במדרש **(תנחומא וישלח י)**: "ותצא דינה בת לאה - לראות ולהראות". תרבות נשים של 'לראות ולהראות' זרה לרוחה של היהדות, ומשאימצה אותה דינה נכשלה.

■

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו

/ הרב אביחי קצין, ראש בית המדרש ראשית ורב קהילות משכן מיכאל ועלומים ברעננה

דיני חנוכה ובין אדם לחברו

שאלה 1: האם מוטלת חובה על הציבור לדאוג שגם לעניים יהיו נרות להדלקה בחנוכה?

תשובה: הרמב"ם בהלכות חנוכה (ד,יב) כינה את מצוות נר חנוכה בכינוי מיוחד שלא מצאנו לגבי מצוות אחרות: "מצות נר חנוכה **מצוה חביבה היא עד מאד**".

מדוע זכתה מצווה זו לכינוי זה? הדברים יקבלו מענה ע"פ המשך דברי הרמב"ם: "וצריך אדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו".

הרמב"ם חותם הלכה הזו בהגדרה מעשית שנובעת מן הסתם מהיות מצווה זו, כרוכה בפרסום הנס: "אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה **שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק**".

בעל ערוך השולחן (תרעא,ב) מלמד אותנו שהלכה זו מלמדת, לא רק על מכירת הכסות לצורך נרות חנוכה, אלא שלמצווה זו יש חיוב עקרוני שונה מכל המצוות: "ונראה דבנר חנוכה וד' כוסות **אין שיעור להוצאתן** דאע"ג דבכל המצות יש שיעור עד שליש במצוה כמ"ש בסי' תרנ"ו לעניין אתרוג או חומש כמ"ש שם מ"מ **אלו שהם פירסומי ניסא** וחייבו לעני למכור כסותו **שוב אין שיעור לדבר** ויש מי שאומר דגם כאן אל יבזבז יותר מחומש [פמ"ג] ולא נראה כן [וכ"כ הגרע"א] רק **באמת לא שכיח זה וההוצאה קטנה בזה אך לדינא נראה כמ"ש**"

בשונה מהמצוות האחרות שיש שיעור לכמה אדם צריך להוציא, סכום ההוצאות למצוות נר חנוכה אינו מוגבל. אם כי, חותם בעל "ערוך השלחן" הלכה זו אינה כה מעשית שכן ההוצאה על מצוות נר חנוכה היא הוצאה קטנה. אולם העיקרון לא זז ממקומו.

כדברי "ערוך השלחן" כתב גם הגרי"ד סולוביצ'יק זצ"ל (הררי קדם חלק א' עמוד שי"ז):

"...והיינו דאף דבכל שאר מצוות התורה קיי"ל דהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש, מ"מ במצוות שיש בהם פרסומי ניסא חייב להוציא את כל ממונו".

ועדיין יש להבין שני דברים:

א. מדוע מצווה שיש בה פרסומי ניסא יש להוציא כל ממונו?

ב. מניין למד הרמב"ם דין זה לגבי נר חנוכה?

לגבי השאלה הראשונה השיב הרב סולוביצ'יק שהדבר נובע מכך "כשמפרסם את הנס יש בזה קיום של קידוש השם". ולגבי מצווה כזו של קידוש השם יוציא כל ממונו.

לגבי השאלה מניין לו לרמב"ם דין זה, השיב ה"מגיד משנה" (הלכות מגילה וחנוכה פרק ד הלכה יב):

"נראה **שלמדו** ממה שנתבאר פרק ז' **מהלכות חמץ ומצה שאפילו עני שבישראל לא יפחות מד' כוסות** והטעם משום פרסומי ניסא".

כך כתב הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ז) לגבי מצוות ארבע כוסות: "וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין, אין פוחתין מהם, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה **לא יפחתו לו מארבעה כוסות**, שיעור כל כוס מהן רביעית".

והמקור לזה בגמרא הפסחים (דף צט עמוד ב): "אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי".

זה המקור לדברי הרמב"ם בהקשר למצוות נר חנוכה. כשם שבמצוות ארבע כוסות יש לדאוג לעני לארבע כוסות כיוון שזו מצווה שיש בה פרסום הנס. הוא הדין גם לגבי מצוות נס חנוכה שיש בה פרסום הנס.

אולם עדיין נראה לשאול שאין הגדרים דומים. שכן לגבי ארבע כוסות אמרה הגמרא, וכך כתב הרמב"ם: "לא יפחתו לו" כלומר זו **חובה המוטלת על הציבור**.

לעומת זאת לגבי נר חנוכה כתב הרמב"ם: "אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה **שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות**". משמע שזו **חובת היחיד** ועליו גם לקחת מן הצדקה, אך לא חובת הציבור.

אמנם בבאור הלכה (סימן תרעא סעיף א) כתב: ...ולפ"ז נראה **דהגבאים מחוייבים ליתן לו נרות להדליק כמו בד' כוסות** מיהו **אם לא נתנו לו צריך לעשות כמו שכתוב בשו"ע** וכן הדין בד' כוסות מיהו נראה **דאין צריכין ליתן לו כ"א נר אחד בכל לילה** דהיינו נר איש וביתו דיותר הוי מן המהדרין ואין חיוב ליתן לו".

הרי שלשיטתו גם בנרות חנוכה מוטלת חובה על הציבור לדאוג שגם העניים ידליקו נרות חנוכה. וצ"ע לשיטתו מדוע לא נקטו הרמב"ם והשלחן ערוך את אותו הלשון שמופיע לגבי ארבע כוסות.

סיכום:

1. בגמרא בפסחים מצאנו **שיש חובה על הציבור לדאוג לעניים לארבע כוסות** לקיום המצווה בליל הסדר.
2. הסיבה לכך היא **שמצווה זו יש בה פרסום הנס**, ויש בזה קידוש השם.
3. **מכאן למד הרמב"ם** שקיימת חובה כזו **גם במצוות חנוכה**.
4. **מלשון הרמב"ם** נראה לדייק שבשונה ממצוות **ארבע כוסות**, **שם החובה היא על הציבור**, **במצוות נר חנוכה זו חובת היחיד** לדאוג להדליק אפילו אם יזדקק לקחת מן הצדקה.
5. **הביאור הלכה** פסק שגם במצוות נר חנוכה קיימת חובה **על הציבור**.
6. **חובת הציבור** היא לדאוג לקיום הבסיסי של המצווה, כלומר **נר אחד** בכל יום, ולא יותר.

שאלה 2:

כאשר עומדות בפני אדם שתי אפשרויות: להדר בקיום מצוות נר חנוכה או לדאוג לכך שחברו ידליק גם אם הוא לא יהדר, איזו אפשרות עליו להעדיף?

תשובה:

במצוות הדלקת מרות חנוכה יש כידוע כמה רמות: המצווה הבסיסית היא נר איש וביתו. המהדרין נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין מוסיף והולך בכל יום.

המשנה ברורה (תרע"א, ס"ק ה) עוסק בשאלה הבאה:

לאדם יש שני נרות כדי להדליק ביום השני ולקיים את המצווה למהדרין מן המהדרין.

אולם בדירה מולו גר אדם שאין לו כלל נרות. האם ידליק הוא עצמו שני נרות ויקיים את המצווה למהדרין. או יסתפק בהדלקת נר אחד ויקיים את המצווה הבסיסית וייתן נר לחברו ויזכה אותו בהדלקה.

ה"משנה ברורה" מכריע כאפשרות השני ה, שייתן לחברו. אולם אם הוא מבני הבית או סמוך על שולחנו, ידליק שני נרות וחברו יצא בהדלקה זו ידי חובה.

סיכום:

1. במקרה שעומדות בפני אדם שתי אפשרויות: לקיים מצוות הדלקה למהדרין מן המהדרין אך חברו לא ידליק, או שידליק רק נר אחד ואת הנר האחר ייתן לחברו, ההידור הגדול יותר הוא בכך שהוא דואג לחברו.
2. אם חברו הוא מבני ביתו או סמוך על שלחנו ידליק שני נרות ושניהם יצאו ידי חובה בהדלקה.

ואלה תולדות עשו
אובדן הייחוס של עשיו

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה

לאחר מפגש האחים שבין יעקב לעשו, ולאחר שנפרדו כל איש לדרכו. מתארת התורה בקצרה, את דברי ימי עשו בארץ אדום ושעיר. וכל זאת כהקדמה לעיקר - ייחוסו של יעקב וכל משפחתו אחריו[1].

כך בעוד שאצל יעקב כל אב ואם - ידועים ומוכרים, ואחריהם מיוחסים בניהם וכל צאצאיהם. אצל עשו הדברים מתנהלים אחרת, עד כדי כך שכולם שם נחשבים כבני ממזרים - המאבדים את ייחוסם המקורי[2]. וכל אחד עומד כמישהו בפני עצמו, לעומת משפחת יעקב המאוחדת - כשכולם בני איש אחד הם.

ולא זו בלבד אלא שהתורה מגדירה את כל בית יעקב - כ'**נפש**' אחת. ואילו ששת בני עשו, נקראים '**נפשות**' - כיוון שישראל עובדים לא-ל אחד, ואילו באומות העולם אין אלוה שלו דומה לשל רעהו[3].

וכבר עם תחילת היווצרותו של 'בית עשיו' - לא ניתן להבחין בייחוסו כלל. וכך הוא מוגדר הן כ**עשו**, הן כ**אדום**[4] והן כ**שעיר**[5]. וכל תהליך גדילתם, עובר בקשרי ממזרות - המאבדות כל ייחוס ושיוך משפחתי אמיתי[6].

דבר זה מוכרח לבוא, משום שרק יעקב שומר על ייחוסו - עוד מימי אברהם, ולדורות עולם. ואילו עשו מתנתק ממשפחת אברהם, ומתפצל לשלוש משפחות ותפקידים - **עשו**, **אדום** ו**שעיר**. ולכן הוא גם עוזב את ההבטחה שנתנה לאברהם על הארץ, ומשאיר אותה ליעקב אחיו בלבד[7].

את שורשו העיקרי הוא לא מאבד לגמרי - שכן ראשו של עשו מונח יחד עם יצחק אבינו, במערת המכפלה[8]. וחלק זה שבעשו ביקש להשלים עם יעקב, וללכת לאיטו יחד עמו[9]. והוא גם אשר נשקו ליעקב בכל ליבו[10] - כבנו של יצחק, ואחיו של יעקב[11].

אך החלק של **אדום** - הוא השוטם אותנו בכל הדורות, ומבקש לפגוע בנו בכל דרך. ובראש אותם הבנים - עומד **עמלק** שנוצר ביצירת ממזרות, ועל ידי פילגש[12]. כביטוי לחוסר ייחוסו, והיותו משוחרר מכל מחויבות אנושית ובסיסית - הקיימת בין אנשים אחים.

ואכן אין לו שפה או כתב משל עצמו - ובזה בזוי הוא מאוד, מכל העמים[13]. שבמו ידיו הוא השליך את כל ייחוסו, והלך בדרך לא טובה - שמביאה אותו להפסד חיי העולם הבא.

אך החלק השלישי שבו, **שעיר** - הוא האכזרי והקשה מכולם. בכך שעשו נחשב גם כמי שהוא מיושבי שעיר - היודעים ליישב את הארץ[14]. ובזה הוא שייך למשפחת ישמעאל, הבקיאים בכך גם כן. ולכן הם השתדכו יחדיו - כשלקח עשו את מחלת בת ישמעאל.

ועל כך אנו מבקשים בפיוטי הסליחות לימים נוראים ובשני וחמישי - 'כַּלֵּה שֵׂעִיר וְחוֹתְנוֹ וְיַעֲלוּ לְצִיּוֹן מוֹשִׁיעִים'. שכל **שונאינו** מעשיו **ואויבנו** מישמעאל יכלו[15], ובזה תבוא הישועה לישראל.

---

1 - **וישב יעקב וגו'** אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם, איך הורישו את החורי. פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם - רש"י בראשית לז, א

2 - **בת ענה בת צבעון** אם בת ענה לא בת צבעון. ענה בנו של צבעון שנאמר 'ואלה בני צבעון ואיה וענה' (להלן, פסוק כד) אלא מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה ויצאת אהליבמה מבין שניהם, והודיעך הכתוב ש**כולן בני ממזרות היו** - שם לו, ב

3 - מצאתי בויקרא רבה (ד, ו) עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן '**נפשות ביתו**' (בראשית לו, ו) לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה. יעקב שבעים היו לו, והכתוב קורא אותן '**נפש**', לפי שהיו עובדים לאל אחד - שמות, כו

4 - **עשו הוא אדום** - בראשית לו, א

5 - וישב עשו בהר שעיר עשו הוא אדום - שם, ח

6 - **ואהליבמה ילדה וגו'** קרח זה ממזר היה ובן אליפז היה, שבא על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין (להלן, טז) (בראשית רבה פב, יב) - רש"י בראשית לו, ה

7 - **ולא יכלה ארץ מגוריהם** ...ומדרש אגדה (בראשית רבה פב, יג) מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב של גזירת 'כי גר יהיה זרעך' המוטל על זרעו של יצחק. אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר, ומפני הבושה שמכר בכורתו - שם, ז

8 - חושים בן דן היה פגום באזנו ובלשונו, אמר להם מפני מה אנחנו יושבין כאן, הראהו באצבעו. אמרו לו בשביל האיש הזה שאינו מניח אותנו לקבור את יעקב, שלף את חרבו והתיז את ראשו של עשו, **ונכנס הראש לתוך מערת המכפלה**, ואת גוייתו שלח לארץ אחוזתו בהר שעיר. **מה עשה יצחק, אחז בראשו של עשו** והיה מתפלל לפני הקב"ה ואמר לפניו, רבון כל העולמים 'יוחן רשע בל למד צדק'. יוחן רשע זה שלא למד כל המצות שבתורה, שנאמר 'בל למד צדק'... השיבתו רוח הקדש ואומרת 'חי אני לא יראה גאות ה'', שנאמר 'בל יראה גאות ה'' - פרקי דרבי אליעזר, לט

9 - **ואלכה לנגדך** בשוה לך, טובה זו אעשה לך שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך. וזהו 'לנגדך', בשוה לך - רש"י בראשית לג, יב

10 - **וישקהו** ...אמר רבי שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה **ונשקו בכל לבו** (בראשית רבה) - שם, ד

11 - ומדרש, כתות של מלאכים פגע שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו ואומרים להם של מי אתם, והם אומרים להם של עשו. והן אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו בנו של יצחק הוא. ולא היו משגיחים עליו, בן בנו של אברהם הוא ולא היו משגיחים עליו, **אחיו של יעקב הוא, אומרים להם אם כן משלנו אתם** - שם, ח

12 - **ותמנע היתה פילגש לאליפז בן עשו ותלד לאליפז את עמלק** להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו. תמנע זו בת אלופים היתה שנאמר 'ואחות לוטן תמנע', ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה מן החורים שישבו בה לפנים. אמרה איני זוכה להנשא לך, הלואי ואהיה פילגש. ובדברי הימים מונה אותה בבניו של אליפז, מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאה תמנע מביניהם. וכשגדלה נעשית פילגש, וזהו 'ואחות לוטן תמנע' ולא מנאה עם בני שעיר, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב - שם לו, יב

13 - **הנה קטן נתתיך** כלפי שקראו אביו 'בנו הגדול' ואמו 'בנה הגדול', אמר הקב"ה לפני קטן הוא. רבותינו דרשו, קטן שלא היה להם לא כתב ולא לשון. **בזוי** שלא היו מעמידין מלך בן מלך - עובדיה א, ב

14 - **יושבי הארץ** שהיו יושביה קודם שבא עשו לשם. ורבותינו דרשו (שבת, פה) שהיו בקיאין בישובה של ארץ, מלא קנה זה לזיתים מלא קנה זה לגפנים. שהיו טועמין העפר... ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה - רש"י בראשית לו, כ

15 - **על אויביך ועל שונאיך** אויביך ישמעאל, שונאיך אדום. וכן מיכה התנבא עליהן לעתיד ואמר 'תרום ידך על צריך וכל אויביך יכרתו', והן שתי האומות שאנחנו משועבדים תחתיהם ומפוזרים ביניהם... ומה שהזכיר **אויביך על ישמעאל ושונאיך על עשו** מפני שהאויב גדול מן השונא. כי השונא אף על פי שיריע לו יעשה על דרך הרחמנות, אבל האויב הוא שבלבו איבה עולמית לא ישים לו רחמים, על זקן יכביד עולו מאד וזה מסוד הלשון ודקדוקו. כי אויב הוא מלשון אבוי ואותיותיהם שוות, ועל שם שהנופל בידו צועק 'אוי ואבוי'. ומה שהתחיל באויביך כדי שיסמוך הרדיפה אל השונאים שהם בני עשו, שעקר גלותנו בכל מקום שהוא לבני אדום הוא. וקראן שונאיך כענין שכתוב 'ואת עשו שנאתי', וכן אמרו במדרש משלי 'תחת שנואה כי תבעל' זה עשו, שנאמר 'ואת עשו שנאתי'. ושפחה כי תירש גבירתה זה ישמעאל הבא מהגר, ומפני שבני ישמעאל קשין לישראל יותר מבני עשו לכך קראן הכתוב אויביך, וכן אמרו 'תחת אדום ולא תחת ישמעאל' - רבינו בחיי דברים ל, ז

סיפור לשבת

"מנחה לעשו"

יעקב שלח לעשו מתנות כדי לסמא את עיניו, שהשוחד מסנוור. כוח תורתם של הצדיקים וגדולי הדורות שבכל דור ודור, הביאו לכך, שיראת ה' היתה נסוכה על פניהם, ובכוחה הם גם זכו לפיקחות וסייעתא דשמייא מיוחדת בוויכוחיהם ובמאבקיהם עם הגויים, עד שראו עליהם את הפסוק: – "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך". ועל כך יוכיח הסיפור הבא:

הגה"ק רבי חיים מבריסק זי"ע בעודו צעיר לימים, שימש כר"מ בישיבתו המפורסמת של הנצי"ב מוולוז'ין זי"ע. ובתקופה ההיא התנכלה הממשלה ללומדי תורה והחליטה להגביל את מספר התלמידים בישיבה, כשרק מאתיים מהם הורשו לשהות בהיכל הישיבה ותו לא, והכל ידעו שהעבירה על חוק ממשלתי זה כרוכה בעונש חמור. ולמרות זאת המשיכו כל הבחורים (שהיו רבים ממאתיים) ללמוד בישיבה ולשהות בין כתליה.

כאשר היה מגיע מפקח מטעם הממשלה לבדוק האם מקפידים בוולוז'ין על קיום הצו, שלשלו לידיו שלמונים הגונים והמפקח דיווח לממונים עליו שהישיבה עושה כמצווה עליה...

אבל יום אחד הודיע השר הממונה שברצונו להגיע בעצמו להיכל הישיבה ולבדוק את העניינים מקרוב. עכשיו היה ברור שיש לנקוט בדרך אחרת, שכן לא הרי פקיד זוטר כהרי השר בעצמו ובכבודו, אותו אסור כמובן לשחד בעצמו.

ההנהלה לא ידעה להשית עצות בנפשה, אבל ר' חיים בריסקער, שכאמור בגיל צעיר מאוד כבר התמנה לר"מ בישיבת וולוז'ין הציע הצעה. הרבה ברירות לא עמדו בפני הנהלת הישיבה ולכן הסכים הנצי"ב להצעתו של הגר"ח, ונתן לו הסכמה לבקשתו. והנה כאשר הגיע השר להיכל הישיבה, ביקש ר' חיים מאנשי הפמליה להתקבל לראיון אצל השר. באותו יום שרר מזג אויר קייצי, אבל הגר"ח בהיכנסו אל השר, עטה על עצמו לא מעיל חורף אחד אלא מעיל על מעיל, וכולו מכוסה בגדי חורף חמים. כשראה אותו השר מיד שאלו: "מה קרה? מדוע הינך לבוש בבגדים אלה?" השיב לו הגר"ח: "תראה, אדוני השר, סבתא שלי נגלתה אלי אמש בחלום הלילה ואמרה לי שהיום ירד גשם עז ורוח זלעפות תנשב בחוצות"...

השר החל לגחך למשמע הדברים, ואז אמר לו ר' חיים: "מה אתה צוחק? אני מוכן להתערב עמך על סך חמש מאות רובל שהיום ירד גשם כפי שסבתא שלי אמרה!"

ואכן השניים התערבו. ומה אתם חושבים? – ירד גשם באותו היום? כמובן שלא...

כשבא ר' חיים לשלם לשר את סכום הכסף שעליו התערבו, הוסיף לו על הסכום שנקבע מראש עוד כהנה וכהנה, כשהוא נותן לשר להבין שאת היתרה מוסיפה לו הנהלת הישיבה...

לא עבר זמן קצר מאז שקיבל את הכסף לידו, וגם השר יצא בהודעה רשמית מטעם המשרד הממשלתי בראשו הוא עומד שבישיבת וולוז'ין אין יותר ממאתיים תלמידים!... מיד לאחר מכן התאספו כולם אצל הגר"ח ואמרו לו בהתפעלות: "איך הצלחת לעשות זאת?" ענה להם הגר"ח ואמר שכאשר שמע שהשר עצמו אמור להגיע לישיבה, הוגיע את מוחו בשאלה כיצד ניתן יהיה בכל אופן לשחד גם אותו בממון, ואז העלה את הרעיון המפוקח להתערב איתו על דבר כזה שיאלץ אותו, את ר' חיים, לשלשל כסף – שלא בתורת שוחד – לידיו של איש השלטון, ומשיגיעו 'המצלצלים' לכיסו, תהיה כבר אפשרות להוסיף עוד ועוד, ולרמוז באוזנו שהישיבה היא זו שהעניקה לו את המצלצלין...

אדם שמתנהג לפי דרך התורה, הקב"ה נותן לו פיקחות מיוחדת בכדי שגם הגוי הרשע ביותר יתמוסס בפניו...

שביבים / שאול שיף

"וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום". רש"י: "מלאכים ממש"

המשנה אומרת; הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע (אבות א, ז). כי אפילו האדם המושלם ביותר, בהיותו שרוי במחיצתו של רשע, סופו ללמוד מדרכיו הרעים. לפיכך, חושש היה יעקב לשלוח בני אדם אל עשיו, פן יושפעו ממנו לרעה, ולכן שלח מלאכים. וזהו שאמר הכתוב: "וישלח יעקב מלאכים". ולא בני אדם משום; "אל עשו אחיו" שהוא אדם רשע. ו"ארצה שעיר שדה אדום", גם המקום הוא מושחת. בשליחות כזו, אין לסמוך אלא על מלאכים בלבד.

(חומת אש)

"עם לבן גרתי"

"ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים" (רש"י)

יעקב אבינו נאנח ואמר: אמנם תרי"ג מצוות שמרתי, אולם מצטער אני כי לא למדתי מלבן לקיים את המצוות בשלמות כזו של התלהבות ומסירות, כפי שהוא היה עושה את מעשיו הרעים...

(בשם מהר"ם שפירא מלובלין זצ"ל)

"עם לבן גרתי... ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה"

"גרתי בגימטריא תרי"ג. כלומר, עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים" (רש"י). על קיום המצוות סיפר יעקב לעשו רק בדרך רמז, ואילו על עשירותו הוא סיפר בגלוי ואף הוכיח לו אותה בשלחו לו מנחה, וכל כך למה? כדי שאם ירצה עשו להרע לו ולהזיקו, יחפש לעשות זאת ב'גשמיות' וברכוש, ולא ינסה לפגוע בו בעניינים רוחניים.

(חידושי הרי"ם)

"ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך"

כך שלח יעקב אבינו עליו השלום שיאמרו לעשו אחיו.

שואל האור החיים הקדוש, יש להבין מדוע שולח יעקב אבינו לספר לעשו את הצלחותיו ואת עושרו, הרי יעקב אבינו רוצה לפייס אותו, ומה התועלת בסיפור זה???

התשובה היא, שזה בדיוק חלק מהפיוס וקירוב הלבבות, וזלה"ק של האור החיים 'דרך שני אחים אשר נאמנים הם באהבתם, להודיע לאח את כל אשר יעבור עליו, כי זה יגיד קירבת הלבבות'. והמטרה היתה למצוא חן בעיניו, על ידי כך שמראה לו שהוא מאמין בו ונאמן באחוותו.

בדרך זה, מבאר רבנו גם בפרשת וישב, את הסיבה שיוסף סיפר לאחים שלו את כל החלומות שלו, ולכאורה הרי ידע שהם שונאים אותו, ומדוע מוסיף לספר להם חלומותיו??? אלא שיוסף הצדיק נתכוון לגרום לקרבת הלבבות ביניהם, שמראה להם שהוא אוהב ונאמן להם, כי ידוע שאדם מספר את חלומו, רק למי שהוא אוהב, כדי שיפתור לו את החלום לטובה, ולכן סיפר להם יוסף את על מה שעובר עליו כדרך אחים נאמנים. נמצאנו למדים, שהאדם צריך לעשות הרבה ולהקריב המון, למען האהבה והשלום והאחדות, ואדרבה מי שעושה כן אינו מן המפסידים, אלא מן המרוויחין, יעקב ניצל מעשו, והקים משפחה לתפארת, היסוד של עם ישראל, יוסף הצדיק גם לא הפסיד, אדרבה עלה לגדולה, ושלט במעצמה הגדולה ביותר בזמנם.

"ויחץ את העם... והיה המחנה הנשאר לפליטה"

משום שהכין עצמו לתפילה, ותפילה עושה מחצה לכן חצה את המחנות כדי שלפחות מחנה אחת יהא נשאר.

(חתם סופר)

"קשנתי מכל החסדים ומכל האמת"

אומרים בתפלה: "יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך" ונראה הכוונה דהנה עם ישראל מצפים כל השנים לגאולה שלימה ואף שעדיין לא זכינו לכך ואין אנו רואים שהגיעה הגאולה מכל מקום ממשיכים אנו לצפות בכל יום מחדש עוד ועוד, ועל כן אנו מבקשים מבורא עולם "יהי חסדך ה' עלינו" שתרבה עלינו חסדים אף שאינך רואה מאתנו כל כך מעשים טובים ואין אנחנו ראויים לחסדים מרובים "כאשר יחלנו לך" אנו כל השנים אף שלא ראינו הגאולה.

(המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע)

"ויאמר שלחני כי עלה השחר"

וברש"י, שהגיע זמנו לומר שירה. בספה"ק עבודת ישראל הסביר, שידוע כי השטן בעצמותו אינו רוצה שישמעו לקולו ושיחטאו, אלא שתפקידו הוא לפתות את האדם, כדי שיתגבר האדם ויקבל שכרו על זה, ואם מפתה אדם לעבור עבירה, תקוותו שהאדם לא ישמע אליו, ואם האדם נכשל, הרי זה מצערו. והנה כאן יעקב אבינו שהיה בעל כוח גדול, ובכל זאת לא השתמש בזה לשום תאוות, וכעת שנלחם עמו בפנים בפנים, והתגבר על היצר, הרי שהמלאך שמח שמחה גדולה למאוד, שיעקב אבינו עמד בצדקתו ונצחו, וממילא

הגיע זמנו לומר שירה על שיעקב אבינו נצחו.

(עבודת ישראל)

"ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צלע על ירכו"

רש"י הביא מדרש אגדה שהכוונה ויזרח לו לצרכו, לרפאות את צליעתו. בספר דברי יאיר מובא הסבר נוסף על מה ולמה זרחה לו השמש - בדרך החידוד: חז"ל אמרו (סוכה כט, א): "בשביל ד' דברים החמה לוקה", ואחד מהם על שני אחים שנשפך דמם כאחד". והנה רבקה אמרה (בראשית כז, מה): "למה אשכל גם שניכם יום אחד" ופירש (רש"י) נתנבאה שביום שימות יעקב ימות גם עשו. ולכן נאמר אחרי סיפור יעקב והמלאך "ויזרח לו השמש ", כי לו היה יעקב נהרג על ידי המלאך, היה גם עשו מת בו ביום, והיה נשפך דמם של שני אחים ביום אחד, והיתה החמה לוקה. כעת שניצל יעקב נאמר: "ויזרח לו השמש..."

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net